

Edilenceli Bilim

PARA-MARA MAKARA

Mazlum Akın

İÇİNDEKİLER

PARA KOKUSU ALIYOR MUSUNUZ?	7
PARALARIN, BANKALARIN VE EKONOMİNİN EĞLENCELİ TARİHİ	20
DEV KUMBARALAR: BANKALAR	81
HAYATIMIZ İŞ, PARA, EKONOMİ	92
AİLE BOYU EKONOMİ	117
TEST: SİZE UYGUN İŞ HANGİSİ?	133
FABRİKA MALI: ÜRETİM	137
SÜPERMARKET GİBİ DEVLET	153
GELSİN BAKALIM DOLARLAR EUROLAR!	173

Napolyon boşuna “Para, Para, Para!” dememiş! Hemen her işin başı para!

Hayatta kalmak için gereken temiz su bile parayla!

Karnımızı doyurmak için aldığımız yiyecekler, içecekler...

Geceleri uyuduğumuz sıcacık evimiz... (Tabii evin sıcak olması için epeyce doğal gaz faturası ödemeniz gerekiyor.)

Son moda kıyafetlerimiz... (Tamam, biliyoruz marka düşününü değilsin. Yine de bir şeyler giymek zorundasın değil mi?)

Otobüse, vapura, trene binmek... (Hele illa arabayla giderim diyorsan benzin fiyatlarına bir göz atmanı öneririz.)

En sevdiğin kitaplar, dergiler...

Ailece sinemaya ya da tiyatroya gitmenin keyfi...

Çamaşırlarını yıkamak, dişlerini fırçalamak bile parayla!

Aslında ihtiyaçlarımız(!) bu saydıklarımızdan çok daha fazladır. Yeni icat edilen her şeyi almak, her yeniliği edinmek isteriz. Yani gözü dönmüş bir insanı “doyurmanız” asla mümkün olmaz!

Sadece yemekten söz etmediğimi anladınız herhalde! Hanginiz, kalemliginde yeterince olmasına rağmen, yeni çıkan fosforlu kalemlerden de almak istemez? (Zararlı olduklarını da biliyorsunuz değil mi?)

Anneniz “Aaa! Ne güzelmiş! Sana da bundan alalım mı?” dediğinde “Teşekkürler, benim yeterince tişörtüm /oyuncağım var, yenisine gerek yok.” dediniz mi hiç? Peki, neden babanız arabasını değiştirip daha yeni bir modelini alıyor? Ya anneannenizin kaç tane çantası var?

Bundan kırk yıl önce evlerde telefon bile yokken şimdi hemen her yerde internet bağlantısı var değil mi?

Nasıl oluyor da her ay, yeni bir dergi veya bir sürü kitap çıkıyor? Eskiden Rize çayından başka bir çay bilmezken, şimdi niçin onlarca bitkisel çay, bir o kadar kahve çeşidi mutfaklarda içilmeyi bekliyor?

İşte, insanlar medeniyetlerini geliştirip, yaşam koşullarını iyileştirdikçe, diğer ülkeleri gezip, başka insanların nelere sahip olduğunu gördükçe ve tabii ki (açgözlü!) doğaları gereği ihtiyaçları asla bitmez. İhtiyaçlar değişse, farklılaşsa, yenilense de insanlar her zaman, her yerde, hep bir şeye ihtiyaç duymaya devam ederler.

İnsanlar ihtiyaçlarını karşılayabildikçe mutlu olurlar. (Tabii bunun için günde en az 8 saat çalışmaları gerekecektir!) Sizin tükettiklerinizi üreten şirketlerin patronları da... O malı üretmek için çalışan ve karşılığında ücret alan insanlar da... Ve nihayet o şirketten vergi denen bir miktar para alan devlet de böylece mutlu olur. İşte bu mutluluk tablosu(!) “ekonomi”dir.

Ekonomi, insanların ihtiyaçlarını karşılayacak mal ve hizmetlerin üretilmesi işidir. Bu kadar basit! (mi acaba?) Ama on binlerce fabrikanın, milyarlarca insanın (insanlar çalışıp

bir şeyler ürettikleri için üretici ama ihtiyaçlarını gidermek için de aynı zamanda tüketici olurlar -bunu unutmayın ve kafanızın karışmasına izin vermeyin!-) var olması yetmezmiş gibi bir de devletin ve diğer ülkelerin işin içine girmesiyle ekonominin yapısı hâliyle karmaşıklaşır. Matematik ve kimya derslerinde ezberlediğiniz formüller bile bu karmaşıklığı çözemez!

Öncelikle hangi malın, kimler için ve ne miktarda üretileceğine birilerinin karar vermesi gerekir. Bir malı üretebilmek için elinizde buna uygun makineler (teknoloji) olmalıdır. Sonra malın üretileceği fabrikayı (yatırım) kuracak cesaretli ve “cebi dolu” girişimcilere, bu tesiste çalışacak “maharetli” işçilere ve üretilen malı satın almak için “yanıp tutuşan” ve “cebi delik olmayan” müşterilere de ihtiyaç vardır.

Oysa binlerce yıl önce insanların ihtiyaçları sadece yiyecek-giyecek ve barınmayla sınırlıydı ve bunları elde etmek çok zor değildi. Tabii ailenin çocuğu “dinozor yumurtası” isterim diye tutturmamışsa! Ama önce tarım yapılmaya başlanması, sonra da sanayi devrimiyle her şey değişti.

Üstelik ekonomide her şey fizik ve matematik kuralları gibi tam ve kesin değildir. İşler her zaman doğru düzgün yürümez.

Neredeyse aynı malı üreten onlarca şirket vardır ve hepsi de kendi malını daha fazla satmak ister. Bu yüzden aralarında rekabet ederler. Fakat bu rekabet firma sahiplerinin hiç işine gelmez. Çünkü ya aynı malı daha ucuza satmak zorunda kalırlar ya da daha çok para harcayıp öbür fabrikanın yaptığından daha iyi mal üretmeye çalışırlar. Fakat tüketiciler için bu durum daha eğlencelidir! Çünkü seçim yapabilme imkânları vardır.

Öte yandan bir firma mallarını diğerleri gibi çok uzaktaki yerlere ulaştırmaz, müşterilerin “ceplerine uygun” fiyatlarla pazarlayıp satamazsa “kapısına kilit vurmak” zorunda kalır. O zaman da sadece patronların kârı azalmaz, fabrikada çalışan işçiler de işsiz kalır. İş ve parası olmayan insanların artması; alış-verişin azalması, yani ekonomide durgunluğun olması demektir ki bu da herkesin hayli keyfini kaçıır! Düşünsenize, bütün oyuncak ve şeker fabrikaları kapanıyor. Ne korkunç!

Bir de savaş, kıtlık gibi olaylar ya da devletlerin yanlış veya yetersiz ekonomik kararlarıyla da krizler doğar. Fiyatların sürekli yükselmesi demek olan “enflasyon canavarı” ortaya çıkar. Paraların üzerindeki rakamlar eklenen sınırlarla büyür ama insanların ellerindeki parayla satın alabilecekleri malların miktarı azalır. İnsanlar yoksulluğa düşer, paranın

değeri azalır, bunu telafi etmek için de faizler yükselir. Yüksek faiz, elinde bolca parası olanların işine gelir, paralarını bankaya yatırırlar ve yeni fabrika kurup ürettikleri mallar sayesinde kazanacaklarından daha fazla para kazanırlar. Böylece kimse üretim yapmak için uğraşmaz, kimsenin de işi olmaz!

Belki aralarında sizin de yakınlarınızın olduğu bir sürü insan Almanya'ya bu yüzden, çalışmak için gittiler ya!

Bunlara daha fazla para kazanmak için bir malın tek üreticisi (tekel) veya sadece birkaç üreticisinden biri (oligopol) olmaya çalışan firmaları da ekleyin!

Üstelik daha sırada bankalar, krediler, faiz oranları, borsa ve kredi kartları var! Para ise tek başına, başlı başına bir muamma!

İki ÷lke arasındaki ticarete ise malın nasıl, nerede ve ne zaman teslim edileceği, ödemelerin yapılacağı farklı paraların birbiriyle nasıl değiştirileceği (kambiyo işlemleri) sorununu çözmek gerekir. Öyle ya Amerika'dan satın aldığımız bilgisayarlarla, bunlara ödeyeceğimiz paraları okyanusun ortasında değiş tokuş yapacak değiliz herhâlde!

Devletler ise, halkın sağlık, güvenlik, eğitim, ulaşım gibi ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bir yerlerden para bulmak zorundadırlar. Bunu da hem şirketlerin, hem de insanların çalışıp kazandıkları paranın belli bir kısmını vergi olarak almak suretiyle yaparlar. İşte bize yol, su, elektrik olarak geri dönecek bu vergilerin, toplanması da hangi iş için, ne zaman harcanacağı da ayrı bir plan gerektirir.

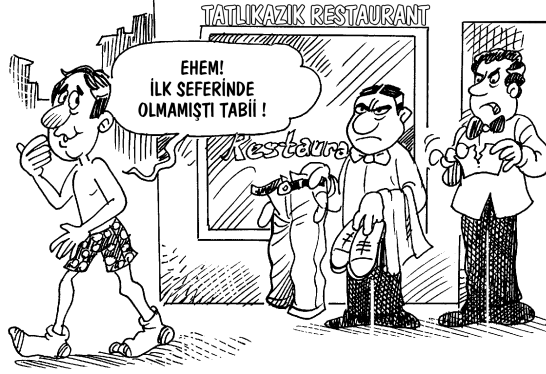
Bu durumda akıllar, fikirler verecek, sorunları çözmek için ortaya teoriler atacak “iktisatçı”lar çıkar ve ekonomiyi bir bilim hâline getirirler.

Eh, hâl böyle olunca Eğlenceli Bilgi'nin de ekonomiyeye de el atmadan durmasını beklemezsiniz değil mi?

İşte bu kitapta;

-İnsanların para icat edilmeden önce mal değiş tokuşuyla başlayan ilk alışverişlerinden, Ortaçađ'da şato duvar diplerine kurdukları pazarlara; kölelerle çiftçilik yapan Romalılarından, gemiler dolusu altın taşıyan kâşiflere; demircilik sanatı ve moda merakları sayesinde sanayi devrimini gerçekleştiren

İngilizlerden, Dünya Savaşları sonrasında yoksullaşan ülkelere kadar Ekonomi Tarihini;

-Lidyalılar icat edene kadar sayılarak değil terazilerde “tartılarak” kullanılan ve kalpazanlar törpüleyip altınları çalması diye kenarları tırtıklı yapılan ilk madeni paralardan, Londra’lı kuyumcuların icat ettiği banknotlara ve cüzdanını unuttuğu için yemek hesabını kartvizitiyle ödeyerek ilk kredi kartını icat eden avukata kadar Paranın Tarihini;

-İlk defa Mezopotamya tapınaklarında “ellerini ovuştur” rahiplerin başlattığı, ardından “parayı seven” Tapınak Şövalyelerinin yaydığı ve İtalyan bankerlerin organize ettiği Bankaların Tarihini;

- Anne-babalarınızın para kazanmak için sahip oldukları meslekleri,
- Paralarını nerelere harcadıklarını,
- Neden bir kısmını biriktirdiklerini,
- Aile bütçenizden size verilen harçlıkların yeterli olup olmadığını, (İşte sırf bu nedenle bile bu kitabı okumalısınız!)